

ELENCHUS OPERUM

QUE IN HOC OCTAVO TOMO CONTINENTUR.



DE HERESIBUS AD QUODVULTDEUM LIBER UNUS.	Pag. 21
TRACTATUS ADVERSUS JUDEOS.	51
DE UTILITATE CREDENDI AD HONORATUM LIBER UNUS.	63
✓ DE DUABUS ANIMABUS CONTRA MANICHEOS LIBER UNUS.	93
ACTA SEU DISPUTATIO CONTRA FORTUNATUM MANICHEUM LIBER UNUS.	111
CONTRA ADIMANTUM MANICHEI DISCIPULUM LIBER UNUS.	129
CONTRA EPISTOLAM MANICHEI QUAM VOCANT FUNDAMENTI LIBER UNUS.	173
CONTRA FAUSTUM MANICHEUM LIBRI XXXIII.	207
DE ACTIS CUM FELICE MANICHEO LIBRI II.	519
DE NATURA BONI CONTRA MANICHEOS LIBER UNUS.	551
CONTRA SECUNDINUM MANICHEUM LIBER UNUS.	577
CONTRA ADVERSARIUM LEGIS ET PROPHETARUM LIBRI II.	603
AD OROSIIUM CONTRA PRISCILLIANISTAS ET ORIGENISTAS LIBER UNUS.	669
SERMO ARIANORUM.	677
CONTRA SERMONEM ARIANORUM LIBER UNUS.	683
COLLATIO CUM MAXIMINO ARIANORUM EPISCOPO.	709
CONTRA EUNDEN MAXIMUM ARIANUM LIBRI II.	743
✓ DE TRINITATE LIBRI XV.	819

CONTENTA IN APPENDICE.

TRACTATUS CONTRA QUINQUE HERESES.	1101
SERMO CONTRA JUDEOS, PAGANOS ET ARIANOS.	1117
DIALOGUS DE ALTERCATIONE ECCLESIE ET SYNAGOGÆ.	1131
DE FIDE CONTRA MANICHEOS LIBER EVODIO TRIBUTUS.	1139
COMMONITORIUM (VULGO AGGUSTINI) DE RECIPENDIS MANICHEIS QUI CONVERTUNTUR.	1153
CONTRA FELICIANUM ARIANUM DE FIDE TRINITATIS LIBER VIGILIO TAPSIANO EPISCOPO RESTITUTUS.	1157
QUESTIONES DE TRINITATE ET DE GENESI EX ALCINO DESCRIPTÆ.	1171
DE INCARNATIONE VERBI AD JANUARIUM LIBRI DUO COLLECTI EX ORIGENE.	1175
LIBER DE TRINITATE ET UNITATE DEI.	1193
DE ESSENTIA DIVINITATIS.	1199
DE UNITATE SANCTÆ TRINITATIS	1207
DE ECCLESIASTICIS DOGMATIBUS.	1213

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC TOMO OCTAVO CONTINENTUR.



IN OCTAVUM TOMUM PRÆFATIO.	9-10	III. Quadruplex Scripturas Veteris Testamenti tractandi ratio. Historia et ætiologia in Scripturis. Analogia.	68
ADMONITIO IN LIBRUM DE HERESISIBUS.	13-16	Allegoria. Lex non necessaria nisi iis quibus utilis est servitus ac timor. Mystera in Veteri Lege velata.	72
De eodem libro Epistole quatuor.	<i>Ibid.</i>	IV. Triplex error legentium.	73
S. AURELIJ AUGUSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, DE HERESISIBUS AD QUODVCLIDEUM LIBER UNUS.	21-22	V. Tres scripturarum quarumque differentie. Ecclesia catholica erroris secundum ullum modum ex predictis redargui non potest in Veteris Testamenti lectione.	75
S. AURELIJ AUGUSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, TRACTATUS ADVERSUS JUDÆOS.	51-52	VI. De Scripturis non credendum expositoribus eorum inimicis.	74
CAPUT PRIMUM. Severitatis Dei exemplum in excisione Judæorum; bonitatis vero, in lasione Gentium. Judæorum cecitas ex Scripturis Veteris Testamenti convincenda.	<i>Ibid.</i>	VII. Quærenda vera religio. In eis quærenda qui excellunt sane celebritate et omnium occupatione per aliorum objectari frustra, apud paucos esse veritatem, nec quærendam in multitudine catholicorum. Temere visum honorato, absurda quedam tradi in catholica religione. A religione quærenda apud catholicos nihil prohibebat. Cum inquitur vera religio, sumendum exordium a catholica Ecclesia.	75
II. Instrumenti Veteris libros ad nos pertinere, eorumque præcepta per nos melius impleri.	<i>Ibid.</i>	VIII. Qua Augustinus via venerit ad catholicam religionem.	78
III. Christus legem non evanxit arguendo, sed implendo mutavit. Mutatio veterum sacramentorum prædicta in Psalmis.	53	IX. catholica Ecclesia venientibus præcivit fidem; heretici promittunt rationem. Nihil viti esse iustitiae, atque inter credentem et credulum (quod nomen culpe datur) plurimum interesse.	79
IV. Christus in Psalmo quadagesimo quarto præannuntiatus.	<i>Ibid.</i>	X. Turpe non esse credere in religione. Ratio percipiendæ idonei perpauci; via ad religionem tutior et tenenda ab omnibus fides.	81
V. Titulo Psalmi sexagesimi octavi, qui de Christi passione scriptus est, etiam mutatio prædicitur.	54	XI. Credentes ab optimantium temeritate quomodo alieni. intelligere, credere, opinari.	82
VI. Titulus quoque Psalmi sexagesimi noni præannuntiat mutationem. Mutationis faciendæ testimonia contra Judæos aptiora.	55	XII. Credere in multis quam necessarium ad humanam societatem. Rectissimum obtinere sapientibus.	84
VII. Judæi prophetias quasdam pro se non recte interpretantes. Quæ magis in Judæos quadrant Prophetarum voces.	57	XIII. Qui sapientia caret, non querit sapientem, nisi esse credat. Ita et religio non queritur, nisi esse credatur.	85
VIII. Judæorum a Deo dimissio per Isaiam præannuntiata.	59	XIV. si nihil credendum est, nec ipsa esse religio credetur. Christo credendum esse docent omnes etiam heretici. Christus ipse maxime exegit fidem.	86
X. Dimissio Judæorum christi prædicta per Malachiam. Sacrificium Christianorum ubique in terra et in cælo offertur.	60	XV. sapientia Dei incarnata, via ad religionem commodissima.	88
X. qua charitas invitandi Judæi ad fidem.	65	XVI. Auctoritas divinitus constituta, quæ partim miraculis, partim sequentium multitudinæ movet ad fidem.	89
ADMONITIO IN LIBRUM DE UTILITATE CREDENDI.	65-64	XVII. mores boni populi quam utiliter auctoritate persuasi. Ecclesie catholice auctoritas.	90
S. AURELIJ AUGUSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, DE UTILITATE CREDENDI AD HONORATUM LIBER UNUS. — Contra Manichæos disputat, probatque ipsos sacrilege ac tenere in eos inveli, qui catholice fidei auctoritatem sequentes, ad mysteriorum intelligentiam sese illius subsidio comparant, dum ea credunt quæ nondum valent animo percipere. Sed imprimis ostendit Veteris Testamentum perperam ab iisdem hæreticis reprobendi.	65-66		
CAPUT PRIMUM. Quo consilio hæc honorato scribat. Hæreticus et hæreticus credens, non idem. Operis argumentum. Quomodo per Manichæos Augustinus deceptus evaserit. Manichæorum dictum in sua sectæ desertores.	<i>Ibid.</i>		
II. Manichæi Vetus Testamentum reprehendunt apud imperios.	67		

- VIII. Conclusio per exhortationem. Persica fabella. 91
 S. AURELI AUGUSTINI, HIPPO-NENSIS EPISCOPI, DE
 DUABUS ANIMABUS CONTRA MANICHEOS LIBER
 UNUS. — Manichæis hæreticis duas animas in uno-
 quoque homine esse, unam de Dei substantia ho-
 nam, alteram malam de tenebrarum gente nec a
 Deo conditam dicentibus dolet se Augustinus sic
 adhaesisse, ut ad rationes quibus deliramentum istud
 evertitur, tam obvias tamque manifestas non atten-
 derit. Primum enim consideranti facile apparere,
 omnem animam, cum vita quædam sit, resque in-
 telligibilis, ac proinde luce visibili, quam a Deo
 esse Manichæi fatentur, præstantior, auctori Deo
 tributendam. Loca vero Scripturæ quibus illi malos
 ex Deo non esse disputant, aliorum locorum compa-
 ratione melius explicari. Postea etiam ex peccati
 et voluntatis definitione, ex venia peccatorum quæ
 peccantibus datur in Ecclesia, tandemque ex peni-
 tendi affectu pio atque utili, evidenter omnino de-
 monstrari, peccantes animas non natura malas
 esse. 95-94
- CAPUT PRIMUM. Manichæorum error de duabus anima-
 bus, quarum altera non sit a Deo, qua ratione expu-
 gnatur. Anima omnis cum vita quædam sit, non nisi
 a Deo vitæ fonte esse potest. Ibid.
- II. Si lux quæ sensu percipitur Deum habet auctorem,
 ut fateatur Manichæi, multo magis anima quæ solo
 intellectu percipitur. Ibid.
- III. Corpus etiam omne a Deo esse unde probatur.
 Animam illam quæ mala dicitur a Manichæis, luce
 esse meliorem. 93
- IV. Anima etiam nascere præstantior ista luce. 96
- V. Vitiosæ anime quamquam damnae, quomodo
 huic luci, quæ in genere suo laudanda est, antecel-
 lant. Ibid.
- VI. An ipsa etiam vitia tanquam intelligibilia, luci sen-
 sibili præferenda sint, et Deo ut auctori tribuen-
 da. Vitium animi est defectus quidam, recte non
 inter intelligibilia numerandos. Ipsi defectus, etiam
 si inter intelligibilia numerarentur, nunquam ante-
 ponendi rebus sensibilibus. Si lumen visibile a Deo
 est, multo magis ab ipso anima, quæ in quantum vi-
 vit intelligibilis res est, etiam vitiosa, obiectantur
 contra a Manichæis loca Scripturæ. 97
- VII. Mali quomodo ex Deo, et non ex Deo. 100
- VIII. Querunt unde malum, et hæc questione vincere
 se putant Manichæi. Cognoiscant prius quod facili-
 mum est, nihil vivere posse sine Deo. Summum
 malum non cognoscitur nisi cognito summo bono,
 quod est Deus. 101
- IX. Augustinus familiaritate cum Manichæis et succes-
 su victoriæ de Christianis imperitis a se reportatæ
 deceptus. Manichæi ex cognitione item peccati et
 voluntatis facile relligendi. 102
- X. Peccatum non nisi a voluntate. Vita et voluntas sua
 cuique notissima. Voluntas quid sit. 103
- XI. Peccatum quid. 103
- XII. Ex datis definitionibus peccati et voluntatis hæ-
 resim Manichæorum totam evertit. Ex malum
 item animarum iusta damnatione sequitur non na-
 tura, sed voluntate malas esse. Animas esse natura
 bonas, quibus datur venia peccatorum. Ibid.
- XIII. Ex deliberatione in malum et in bonam partem
 non haberi duo animarum genera. Concesso genere
 animarum illicitum ad turpia, non sequi has esse
 natura malas, alias esse summum hominum. 108
- XIV. Rursum ex penitendi utilitate monstratur ani-
 mas non natura malas esse. Demonstrationi tam
 certæ non nisi ex consuetudine errandi contradic-
 tur. 109
- XV. Orat pro amicis quos habuit erroris socios. 110
- S. AURELI AUGUSTINI, HIPPO-NENSIS EPISCOPI, ACTA
 SEU DISPUTATIO CONTRA FORTUNATUM MANICHEUM
 LIBER UNUS. 111-112
- DISPUTATIO PRIME DIEI. Ibid.
- DISPUT. SECUNDÆ DIEI. 121
- S. AURELI AUGUSTINI, HIPPO-NENSIS EPISCOPI, CON-
 TRA ADIMANTUM MANICHEI DISCIPULUM LIBER
 UNUS. — Conciliantur inter se Scripturarum sen-
 tentiæ, quas de Testamento Vetere ac Novo, velut
 vicem contrarias Adimantus, utrumque Testa-
 mentum ab uno et eodem Deo esse non posse con-
 tendens, corraserat. 129-150
- S. AURELI AUGUSTINI, HIPPO-NENSIS EPISCOPI, CON-
 TRA EPISCOPUM MANICHEI, QUAM VOCANT FUNDAMEN-
 TUM, LIBER UNUS. — Refellit priores partes Epi-
 stolæ Manichæi, ostendens ipsum pro manifesta
 quam pollicebatur, et pro certâ cognitione, non nisi
- incerta et absurda deliramenta suis sectatoribus pro-
 ponere. 173-174
- CAPUT PRIMUM. Hæretici sanandi magis quam per-
 dendi. Ibid.
- II. Cause cur mitius agendum cum Manichæis. Ibid.
- III. Augustinus quomodo Manichæus. Ibid.
- IV. Argumenta fidei catholice. 175
- V. Contra titulum Epistolæ Manichæi. 176
- VI. Cur apostolum Christi se scripserit. 177
- VII. Manichæus Spiritus sanctus quomodo creditus a
 suis. 178
- VIII. Festum natalis Manichæi. Ibid.
- IX. Spiritus sanctus quando missus. 179
- X. Spiritus sanctus bis datus. 180
- XI. Veritatem pollicetur Manichæus, non exhibet. 181
- XII. Deliramenta Manichæi. Prelum aut mundi con-
 stitutionem commissum. 182
- XIII. Duæ substantiæ contrariæ, Regnum humanis. In-
 certa pro certis tradi a Manichæo. Ibid.
- XIV. Pollicebatur rerum certarum cognitionem, et
 imperat incertarum fidem. 183
- XV. Non solum incerta, sed etiam falsa esse quæ tra-
 dit. Deliramentum de terra et gente tenebrarum
 juxta latus terræ sanctæ ac substantiæ Dei. Confu-
 tatur primo, quia nature Dei partes et latera tri-
 buit tanquam sua mole per locorum spatia disten-
 datur. 184
- XVI. Animam ipsam, etsi mutabilis sit, per spatia lo-
 corum non distendi. Nam tota sentit in singulis par-
 tibus corporis. Ibid.
- XVII. Memoria capit maximorum locorum imagines. 185
- XVIII. Intelligendi potentia de rerum veritate deque
 ipsa cogitatione iudicat. 186
- XIX. Si anima per locos non extenditur, multo mi-
 nus Deus. Ibid.
- XX. Deliramentum de duplici terra refellitur. 187
- XXI. Eandem terram lucis, si terræ tenebrarum jungi-
 tur, esse corpoream. Figura terræ tenebrarum jun-
 ctæ cum terra lucis. Ibid.
- XXII. Figura terre lucis foedior. 188
- XXIII. Levius peccant Manichæi Anthropomorphitæ. 189
- XXIV. De numero naturarum in phantasmatibus Manichæi. 190
- XXV. Ex nihilo creari per omnipotentem bona alia
 alius inferiora. In figura conjunctionis duarum ter-
 rarum, qualiscumque fingatur, semper inesse de-
 formitatem aut absurditatem. 191
- XXVI. Corruptio Manichæi, sive tortuoso latere con-
 junctionem illam fieri dicant, sive curvo, sive
 recto, in hoc tertio genere juncturæ esset concor-
 dia et pulchritudo utrique terræ conveniens. 192
- XXVII. Pulchritudo recti lateris posset terræ tenebra-
 rum detrabi sine ulla detractioe substantiæ. Sic
 malum anime accedit nulla addita detractave sub-
 stantia. Latus terre tenebrarum in quantum re-
 ctum esset, boni aliquid haberet a Deo conditore. 193
- XXVIII. In terra tenebrarum naturas quinque ponit
 Manichæus. 194
- XXIX. Refelli ut hoc deliramentum. Ibid.
- XXX. Quam multa bona in iis naturis, quas ponit Mani-
 chæus in terra tenebrarum. 195
- XXXI. De eodem argumento. 196
- XXXII. Manichæus ex iis quæ hic vidit, ordinavit sua
 phantasmatia. 197
- XXXIII. Natura omnis, ut natura est, bona est. 198
- XXXIV. Natura nunquam sine aliquo bono. Sola mala
 considerant Manichæi. 199
- XXXV. Malum nihil aliud quam corruptio: ipsa autem
 corruptio non natura est, sed contra naturam. Ubi-
 cumque corruptio, ibi bonum fuit. 200
- XXXVI. Unde malum, sive corruptio boni. 201
- XXXVII. Solus Deus summe bonus. 202
- XXXVIII. Natura a Deo, corruptio ex nihilo. 203
- XXXIX. Mala quomodo sint a Deo. 204
- XL. Corruptio tendit ad non esse. Ibid.
- XLI. Corruptio permissa Dei a nobis est. 205
- XLII. Hortatur ad summum bonum. 206
- XLIII. Conclusio. Ibid.
- S. AURELI AUGUSTINI, HIPPO-NENSIS EPISCOPI, CONTRA
 FAUSTUM MANICHEUM LIBRI TRIGINTA TRES. 207-208
- ADMONITIO. 517-518
- S. AURELI AUGUSTINI, HIPPO-NENSIS EPISCOPI, DE
 ACTIS CUM FELICE MANICHEO LIBRI DUO. 519-520
- LIBER PRIMUS. — Acta primæ diei. Ibid.
- LIBER SECUNDUS. — Acta secundæ diei. 525-536
- S. AURELI AUGUSTINI, HIPPO-NENSIS EPISCOPI, DE NA-
 TURA BONI CONTRA MANICHEOS LIBER UNUS. 531-532
- CAPUT PRIMUM. Deus summum bonum et incommuta-
 bile; a quo cætera omnia bona spiritualia et cor-

- I. *poralia.* 551-552
 II. Quomodo id possit ab corrigendis Manichæos sufficere. *Ibid.*
 III. Modus, species et ordo generalia bona in rebus a Deo factis. 555
 IV. Malum est corruptio modi, speciei aut ordinis. *Ibid.*
 V. Natura excellentioris ordinis etiam corrupta melior interdum inferior etiam incorrupta. *Ibid.*
 VI. Naturam quæ corrupti non potest, summam bonum; quæ potest, aliquid bonum esse. *Ibid.*
 VII. Naturalium spirituum corruptio alia voluntaria, alia pœnalis. 554
 VIII. Ex rerum inferiorum corruptione ac interitu pulchritudo universi. *Ibid.*
 IX. Pœna peccanti naturæ, ut recte ordinetur, constituta. *Ibid.*
 X. Naturæ corruptibiles, quia ex nihilo factæ. *Ibid.*
 XI. Noceri nec Deo potest, nec alii naturæ nisi ipso permittente. 553
 XII. Omnia bona non nisi a Deo. *Ibid.*
 XIII. Bona singula seu parva, seu magna, esse a Deo. *Ibid.*
 XIV. Parva bona in majorum comparatione contrariis nominibus appellatur. *Ibid.*
 XV. In simia corpore pulchritudinis bonum inesse, licet minus. *Ibid.*
 XVI. Privationes in rebus decenter a Deo ordinatæ. 556
 XVII. Natura in quantum natura est, nulla mala. *Ibid.*
 XVIII. Hylæ, quæ rerum infernis materies antiquis dicebatur, non esse malum. *Ibid.*
 XIX. Esse vere, proprium Dei. 557
 XX. Dolor non nisi in naturis bonis. *Ibid.*
 XXI. Modica a modo dicta. *Ibid.*
 XXII. Modus an aliqua ratione Deo ipsi conveniat. 558
 XXIII. Unde interdum dicatur malus modus, mala species, malus ordo. *Ibid.*
 XXIV. Testimonis Scripturæ probatur Deum esse incommutabilem. Filium Dei esse genitum, non factum. *Ibid.*
 XXV. Illud Evangelii, *sine ipso factum est nihil*, male intellectum a nonnullis. 559
 XXVI. Creaturas ex nihilo factas esse. *Ibid.*
 XXVII. Ex ipso et de ipso non idem significare. 560
 XXVIII. Peccata non esse ex Deo, sed ex voluntate esse peccantium. *Ibid.*
 XXIX. Peccatis nostris Deum non inquinari. *Ibid.*
 XXX. Bona etiam minima et terrena esse a Deo. *Ibid.*
 XXXI. Punire ac donare peccata potestque ad Deum pertinere. 561
 XXXII. A Deo esse et ipsam nocendi potestatem. *Ibid.*
 XXXIII. Angelos malos non a Deo, sed peccando factos esse malos. *Ibid.*
 XXXIV. Peccatum non est malæ naturæ appetitio, sed melioris desertio. 562
 XXXV. Arbor Adamo verita, non quia mala, sed quia homini bonum ut subditus sit Deo. *Ibid.*
 XXXVI. Nulla creatura Dei mala, sed ea male uti est malum. *Ibid.*
 XXXVII. Malis peccantium Deus bene utitur. 565
 XXXVIII. Igis æternus malis crucians non malus. *Ibid.*
 XXXIX. Æternus ignis dicitur, non sicut Deus, sed quia sine fine. *Ibid.*
 XL. Nec Deo noceri potest nec alii, nisi Dei iusta ordinatione. 565
 XLI. Quanta bona Manichæi ponant in natura mali, et quanta mala in natura boni. *Ibid.*
 XLII. Manichæorum de Dei natura blasphemie. 565
 XLIII. Mala autem mali commixtionem multa tribui naturæ Dei a Manichæis. 566
 XLIV. Turpitudines incredibiles a Manichæo excogitate in Deo. 567
 XLV. Turpitudines quædam nefariæ de ipsis Manichæis non immerito credite. 569
 XLVI. Epistolæ Fundamenti nefaria doctrina. *Ibid.*
 XLVII. Turpitudines horribiles cogit perpetrare. 570
 XLVIII. Orat Augustinus pro Manichæorum resipiscencia. 571
 SECUNDINI MANICHÆI EPISTOLA AD AUGUSTINUM. — Manichæi doctrinam commendat tuerique cum catholice fidei reprehensione, indigne ferens quod eam scriptis oppugnet Augustinus, quem a Manichæo timore quodam et honoris cupiditate defecisse insinuat, atque ut ad illius sectam tandem redeat, exhortatur. 571-572
 S. AURELI AUGUSTINI, HIPONENSIS EPISCOPI, CONTRA SECUNDINUM MANICHÆUM, LIBER UNUS. — Docet Augustinus quare Manichæi sectam reliquerit, eamque ex secundini ipsius epistola prolatis argumentis refellit. 577-578
 S. AURELI AUGUSTINI, HIPONENSIS EPISCOPI, CONTRA ADVERSARIUM LEGIS ET PROMPTIARUM LIBER DEO. 605-604
 Liber primus. Veteris Testamenti loca calumniose reprobata vindicantur. *Ibid.*
 Liber secundus. — Novi Testamenti loca, quæ Legis et Prophetarum Adversarius velut eis contraria colligit, discutuntur. 657-659
 CONSILIATIO SIVE COMMUNITIONEM OBROSI AD AUGUSTINUM DE ERRORE PRISCILLIANISTARUM ET ORIGINISTARUM. 665-664
 S. AURELI AUGUSTINI, HIPONENSIS EPISCOPI, AD OBROSIUM CONTRA PRISCILLIANISTAS ET ORIGINISTAS LIBER UNUS. 669-670
 SEPTIMO MANICHÆUM. 677-678
 S. AURELI AUGUSTINI, HIPONENSIS EPISCOPI, CONTRA SERMONEM ARIANORUM LIBER UNUS. 685-684
 ADMONITIO IN COLLATIONEM ET LIBROS DUOS CONTRA MAXIMINUM. 707-708
 S. AURELI AUGUSTINI, HIPONENSIS EPISCOPI, COLLATIO CUM MAXIMO ALEXANDRI EPISCOPO. 709-710
 S. AURELI AUGUSTINI, HIPONENSIS EPISCOPI, CONTRA MAXIMUM HELETHIUM ARIANORUM EPISCOPI DEO LIBRI DEO. 745-744
 LIBRI PRIMUS. — Ostendit Augustinus, ea quæ in collatione ipse dixit, Maximum non potuisse refellere. *Ibid.*
 CAPUT PRIMUM. De duobus diis. *Ibid.*
 II. De humanis contagiis. *Ibid.*
 III. De invisibili Deo. 745
 IV. De immortalitate Dei. 746
 V. Unde major sit Pater. *Ibid.*
 VI. De veris filiis animalium. 748
 VII. De magnitudine Filii. 749
 VIII. De subiectione Filii. 750
 IX. Utrum adoret Patrem Spiritus sanctus. *Ibid.*
 X. Quomodo sit unus Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus. 751
 XI. De terra, lo Spiritus sancti. 752
 XII. De eo quod Pater et Filius unus sint. 753
 XIII. De testimonio quod Pater perhibuit Filio. 754
 XIV. De dilectione Patris et Filii. *Ibid.*
 XV. De invisibilitate Trinitatis. *Ibid.*
 XVI. De solo sciente Deo. 755
 XVII. De infecto Deo. *Ibid.*
 XVIII. De ingenuo Patre. 756
 XIX. De æqualitate spiritus sancti cum Patre. *Ibid.*
 XX. Licet ingenuus Pater, æqualis tamen Filius. 758
 Liber secundus. — Refelluntur sigillatim quæ in collatione Maximianus dixit ultima sua disputatione, cuius disputationis sue prolixitate respondendi locum tunc erigit Augustinus. 757-758
 ADMONITIO IN LIBROS DE TRINITATE. 815-816
 S. AURELI AUGUSTINI, HIPONENSIS EPISCOPI, DE TRINITATE LIBRI QUINQUE. 819-820
 Liber primus. — Secundum Scripturas sacras ostenditur unitas et æqualitas summæ Trinitatis, et quadam loca contra Filii æqualitatem allata diluuntur. *Ibid.*
 CAPUT PRIMUM. Scribit contra eos qui ratione adstantes calumniatur fidem Trinitatis. Error disputantium de Deo, ex triplici causa. Scriptura sacra remotis falsitatibus evolvit gradatim ad divina, immortalitas vera. Fide nutrimur, ut habiles ad divina capienda efficiamur. *Ibid.*
 II. De Trinitate quomodo hoc in opere discernendum. 822
 III. Cui ad suis lectoribus exposcat Augustinus. Lectorum tardiorum errores auctori non tribuendi. *Ibid.*
 IV. Quæ sit doctrina fidei catholice de Trinitate. 824
 V. Difficultates de Trinitate: quomodo tres unus Deus. *Ibid.*
 VI. Filium esse verum Deum ejusdem cum Patre substantiæ. Non solus Pater, sed Trinitas dicta immortalis. Non ex solo Patre omnia, sed etiam ex Filio. Spiritum sanctum esse verum Deum Patri et Filio æqualem. 825
 VII. Filius quomodo minor Patre ac seipso. 828
 VIII. Scripturas de subiectione Filii sub Patre perperam intellectas explicat. Regnum Patri non sic tradet Christus, ut adbeat sibi. Contemptatio promissa fidei omnium actionum. Spiritus sanctus ad beatitudinem nostram sufficit peritæ ac pater. 829
 IX. In una persona internum intelliguntur omnes. 853
 X. Quomodo Christus tradet regnum Deo et Patri. Tradit regno Deo et Patri, Christus jam non interpellabit pro nobis. 854
 XI. Regula qua intelligitur Filius in Scripturis, nunc æqualis, nunc minor. 856

- XII. Qua ratione Filius dicatur nescire diem et horam
quam seil. Pater. Dicta de Christo alia secundum for-
mam Dei, alia secundum formam servi. Dare regnum
quemodo et Christi est, et Christi non est. Quomodo
Christus et non iudicabit et iudicabit. 856
- XIII. De eodem Christo diversa predicantur, ob diver-
sas naturas hypostasios. Cur Pater dicitur non iudi-
cabitur sed iudicium dedisse Filio. 840
- Liber secundus. — Insum defendit Augustinus aequa-
litatem Trinitatis, et de Filii missione ac spiritus
sancti agens, variisque Dei apparitionibus, demon-
strat non ideo minorem esse mittente qui missus est,
quia ille misit, hic missus est: sed Trinitatem per
omnia aequalem, pariter in sua natura immutabilem
et invisibilem et ubique presentem, in missione
seu apparitione qualibet inseparabiliter operari. 845-846
ibid.
- PROOEMIUM. Regula duplex ad intelligendum Scri-
pturarum locutiones de filio Dei. Locutiones triplicis
generis. *ibid.*
- II. Ex utralibet regula intelligi quasdam locutiones de
Filio. 847
- III. De spiritu sancto quaedam ex altera tantum regula
intelliguntur. *ibid.*
- IV. Glorificatio Filii a Patre, non arguit inaequali-
tatem. 848
- V. Filius et spiritus sanctus non ideo minor quia mis-
sus. Filius etiam a seipso missus. De missione Spiritus
sancti. *ibid.*
- VI. Non sic assumpta creatura a spiritu sancto, ut
caro in Verbo. 851
- VII. Dubitatio de apparitionibus divinis. 853
- VIII. Toda Trinitas invisibilis. 854
- IX. Contra eos qui credebant solum Patrem immorta-
lem et invisibilem. Facilio studio querenda veri-
tas. *ibid.*
- X. An indiscrete Deus Trinitas Patribus apparuerit, an
aliqua ex Trinitate persona. Apparitio Dei Adamo.
De eadem apparitione. Visio Abrahæ. 855
- XI. De eadem visione. 858
- XII. Visio Loth excutitur. 859
- XIII. Visio in rubo. *ibid.*
- XIV. De visione in columna nubis et ignis. 861
- XV. De visione in sinu An Trinitas, an aliqua pro-
pria persona in ea visione loquebatur. *ibid.*
- XVI. Moyses quomodo viderit Deum. 862
- XVII. Posteriora Dei quomodo visa. Resurrectionis Chri-
sti fides. Catholica ecclesia sola est locus unde vi-
dentur posteriora Dei. Posteriora Dei ab Israelitis
visa. Deum esse Patrem solum nunquam Patribus
visum existimare temeraria opinio est. 865
- XVIII. Visio Danielis. 866
- Liber tertius. — Queritur, an in illis de quibus supe-
riore libro dictum est, dei apparitionibus, per cor-
poreas species factis, tantummodo creatura formata
sit, in qua Deus sicut tunc potuisse iudicavit, huma-
nis ostenderetur aspectibus; an angelis qui jam an-
tea erant illi mittebantur, ut ex persona Dei loque-
rentur, assumptis corporalem speciem de crea-
tura corporea, aut ipsam corpus summi in species
quas vellet accommodatas actionibus suis veritas
secundum attributam sibi a Creatore potentiam;
ipsa autem Dei essentia nunquam per se ipsam visa
fuerit. 867-868
- PROOEMIUM. Cur de Trinitate scribat. Quid a Rectori-
bus desideret. Quid dictum sit in superiore libro. *ibid.*
- CAPUT PRIMUM. Quid deinceps dicendum. 870
- II. Voluntas Dei causa superior omnis corpore creatu-
tionis. Exemplo id demonstratur. 871
- III. De eodem argumento. 872
- IV. Deus omnia creaturæ nititur ut vult, et visibilia
facit ad se ipsam demonstrandum. 875
- V. Miracula eorum non constent opera. 874
- VI. Sola varietas facit miraculum. *ibid.*
- VII. Miracula magna per magicis artes. 875
- VIII. Solut Deus creat etiam illa quæ magicis artibus
transformantur. *ibid.*
- IX. Causa originalis omnium a Deo. 877
- X. Quot modis creatura assumitur ad significandum
Incharistia. 879
- XI. Essentia Dei nunquam per se apparuit. Angelorum
ministerium factæ divini patris apparitiones. Ob-
jectio ex loquendo ducta diluitur. Apparitionem
Dei ipsi Abrahæ perinde ac Moysi, per Angelos fa-
ctam esse. Idem probatur ex lege data Moysi per
Angelos. Quid dictum in hoc libro, quid dicendum
in sequente. 881
- Liber quartus. — Explicat ad quid missus sit Filius
Dei: Christo videlicet pro peccatoribus moriente
persuadendum nobis fuisse imprimis et quantum
nos dilexerit Deus, et quales dilexerit. Opportune
etiam ut ad contemplandum Deum et colendum
Deo mundaretur, Verbum in carne venisse. Ipsius
morte una et simplici duplicem nostram salutem
esse; ubi edisserit quemadmodum simplicem saluato-
ris nostri duplo nostro conciat ad salutem, et de
perfectione numeri senarii, in quem numerum ipsa
simplici ad duplicem ratio deducitur, fusius agit. Docet
colligi omnes ex multis in unum per unum media-
torem vite Christum, per quem solum vera sit ani-
mæ purgatio. Ceterum Filium Dei, quamquam mis-
sione factus sit minor propter formam servi quam
suscepit, non tamen ideo minorem Patre secun-
dum formam Dei, quia ab ipso missus est; eadem-
que de spiritus sancti missione rationem esse de-
monstrat. 883-886
ibid.
- PROOEMIUM. Scientia Dei a Deo petenda. *ibid.*
- CAPUT PRIMUM. Per agnitionem infirmitatis nostræ
periclitatur. Verbum incarnatum tenebras nostras
pellit. 887
- II. Quomodo per Verbum incarnatum reddimur habi-
les percipiende veritati. 889
- III. Una mors et resurrectio corporis Christi, duplici
nostra: mortis ac resurrectioni corporis et animæ
conducit ad salutem. Duplex: mortis nostræ quomodo
simplici mors Christi impensa. *ibid.*
- IV. Ratio simplici ad duplicem ex perfectione senarii nu-
meri. Senarii perfectio in scripturis commendata.
Annus senario numero pollet. 892
- V. Senarii item in edificatione corporis Christi ac
templi Ierosolymitani commendatus. 895
- VI. Trifidum resurrectionis, in quo etiam apparet ratio
simplici ad duplicem. 894
- VII. Quomodo per unum Mediatorem ex multis colligi-
mur in unum. 895
- VIII. Quomodo Christus vult omnes in se unum esse. 896
- IX. Sequitur de eodem argumento. *ibid.*
- X. Ut Christus mediator vite, ita diabolus mediator
mortis. *ibid.*
- XI. Miracula quæ a demonibus sunt, speruenda. 897
- XII. Diabolus mortis, Christus vite mediator. *ibid.*
- XIII. Mors Christi spontanea. Quomodo vite Mediator
mediatorem mortis expugnavit. Quomodo diabolus
suos inducat in contemptum mortis Christi. 898
- XIV. Christus perfectissima victima pro mundandis
vitiis nostris. In omni sacrificio quatuor conside-
randa. 901
- XV. Superbi putantes se propria virtute posse pur-
gari ad videndum Deum. *ibid.*
- XVI. Philosophi veteres de resurrectione ac rebus fu-
turis non consulendi. 902
- XVII. Futura quot modis præciantur. Philosophi nec
illi qui inter antiquos excelluerunt consulendi sunt
de resurrectione mortuorum. *ibid.*
- XVIII. Filius Dei incarnatus est ut per filium mandati
eveniant ad incommutabilem veritatem. 903
- XIX. Filius quomodo missus et prænuñtius. Quo-
modo missione nativitas in carne factus minor sine
detrimento æqualitatis cum Patre. 903
- XX. Vultus et missus æqualis. Filius eum dicitur mis-
sus a Patre. De missione Spiritus sancti, quomodo
et a quo missus sit. Pater totius deitatis principium. 906
- XI. De sensibili demonstratione sancti Spiritus, et
de ceteritate Trinitatis. Quid dictum sit, et
quid dicendum restet. 909
- Liber quintus. — Venit ad hæreticorum argumenta
illa quæ non ex divinis libris, sed ex rationibus
suis proferunt; et eos refellit, quibus ideo videtur
non eandem Patris ac Filii esse substantiam,
quia omne quod de Deo dicitur, secundum sub-
stantiam dici putant; et propterea et gignere et
gigni, vel genitum esse et ingentum, quoniam di-
versa sunt, continentur substantias esse diversas;
demonstrans, non omne quod de Deo dicitur se-
cundum substantiam dici, sicut secundum substan-
tiam dicitur bonus et magnus, et si quid aliud ad
se dicitur; sed dici etiam relative, id est non ad
se, sed ad aliquid quod ipse non est, sicut Pater
ad Filium dicitur, vel Dominus ad creaturam sibi
servientem: ubi si quid relative, id est ad aliquid
quod ipse non est, etiam ex tempore dicitur, sicut
ti est, *Domine, refugium factus es nobis*; nihil et ac-
cidere quo mutetur, sed omnino ipsum in natura
vel essentia sua immutabilem permanere. 911-912
ibid.
- CAPUT PRIMUM. Quid a Deo, quid a lectore auctor
exposcat. In Deo nihil mutabilis et corporei cogi-

- tandem.
- II. Deus sola incommutabilis essentia. 911-912
- III. Arianorum argumentum ex voce *geniti* et *ingeniti* desumptum diluitur. *ibid.*
- IV. Accidens arguit semper aliquam rei mutationem. 915
- V. In Deo nihil secundum accidens dicitur, sed secundum substantiam aut secundum relationem. *ibid.*
- VI. Occurrit hereticorum cavillationibus in eadem voce *geniti* et *ingeniti*. 914
- VII. Negatio addita non mutat praedicamentum. 915
- VIII. Quicquid substantialiter de Deo dicitur, de singulis personis singulariter et simul de ipse Trinitate dicitur. In Deo una essentia, tres Graecis hypostases, Latini tres personae. 916
- IX. Personae tres non proprie dicuntur. 917
- X. quae Deo absolute conveniunt ut essentia, de Trinitate singulariter dicuntur, non pluraliter. 918
- XI. Quid in Trinitate relative dicitur. *ibid.*
- XII. In relativis mutuis interdum desunt vocabula. 919
- XIII. Principium quomodo in Trinitate relative dicitur. 920
- XIV. Pater et Filius unicum principium Spiritus sancti. *ibid.*
- XV. An Spiritus sanctus esset donum et antequam daretur. 921
- XVI. Quod de Deo ex tempore dicitur, relative dicitur, non accidentaliter. 922
- LIBER SEXTUS.** — In quo proposita questione, quomodo dictus sit Christus ore apostolico, *dei virtus et dei sapientia*, disputatur utrum Pater non sit ipse sapientia, sed tantum sapientiae Pater, an sapientia sapientiam genuerit: et dilata paulisper solutione, probatur unitas et aequalitas Patris et Filii ac Spiritus sancti: et non Deum triplicem, sed Trinitatem credi oportere. Illud postremo loco explicatur Hilarii dictum: *Aeternitas in patre, species in imagine, usus in munere.* 923-924
- CAPUT PRIMUM.** Filius secundum Apostolum virtus et sapientia Dei patris. Hinc ratiocinatio Catholicorum contra priores Arianos. Difficultas an Pater non sit ipse sapientia, sed tantum sapientiae Pater. *ibid.*
- II. Quae de Patre et Filio simul dicuntur, quae non. *ibid.*
- III. Unitatem essentiae Patris et Filii haberi ex verbis *Unum simus*. Filius et in sapientia et in ceteris aequalis Patri. 926
- IV. Sepulchrum de eodem argumento. 927
- V. Spiritus sanctus etiam Patri et Filio aequalis in omnibus. *ibid.*
- VI. Quomodo Deus substantia simplex et multiplex. 928
- VII. Deus Trinitas, sed non triplex. 929
- VIII. Dei naturae nulla fit accessio. *ibid.*
- IX. An una vel tres simul personae dicantur solus Deus. 930
- X. Atributa per Hilarium singulis personis. Trinitas in rebus factis representatur. 931
- LIBER SEPTIMUS.** — Superioris libri questio, quae dilata fuerat, explicatur; quod videlicet Deus Pater qui genuit Filium virtutem et sapientiam, non solum sit virtutis et sapientiae Pater, sed etiam ipse virtus et sapientia: similiter et Spiritus sanctus. Nec tamen tres esse virtutes aut tres sapientias, sed unam virtutem et unam sapientiam, sicut unum Deum et unam essentiam ostenditur. Deinde quaeritur quomodo dicatur in Deo, a Latinis, una essentia, tres personae; a Graecis, una essentia, tres substantiae vel hypostases: et utrumque elocutionis necessitate dici monstratur, ut ne omnino tacere-mus interrogati quid tres sint, quot tres esse veraciter confitemur, Patrem scilicet, et Filium, et Spiritum sanctum. 931-932
- CAPUT PRIMUM.** Reddit ad questionem, an quilibet Trinitatis persona per se sit sapientia. Quam difficile, quave ratione solvatur questio proposita. *ibid.*
- II. Pater et Filius simul una sapientia, sicut una essentia, tamen non simul unus Verbum. 936
- III. Sapientiae nomine cur Filius potissimum inasintetur in Scripturis, cum et Pater et Spiritus sanctus sit sapientia. Spiritum sanctum simul cum Patre et Filio unam sapientiam esse. 936-937
- IV. Quia necessitate Graeci tres hypostases dixerint; Latini, tres personas. Scriptura nullibi dicit tres personas in Deo. 939
- V. In Deo substantia abusive dicitur, essentia proprie. 942
- VI. Cur in Trinitate non dicitur una persona, et tres essentiae. De Trinitate quid credere debet qui supra dicta non capit. Homo et ad imaginem et ima-

- go Dei. 943
- LIBER OCTAVUS.** — Ratione reddita monstrat, non solum Patrem Filio non esse majorem, sed nec amari simul aliquid majus esse quam Spiritum sanctum, nec quolibet duos simul in eadem Trinitate majus esse aliquid quam unum, nec omnes simul tres majus aliquid esse quam singulos. Deinde agit ut et ex veritatis intellectione, et ex notitia summi boni, et ex insito amore iustitiae, propter quam diligitur animus iustus ab animo etiam nondum iusto, intelligatur ipsa natura Dei: maxime vero admo-net ut Dei cognitio quaeratur per charitatem, quae in Scripturis Deus dicitur; quae in charitate etiam Trinitatis vestigium quoddam inesse observat. 943-946
- PROLOGUS.** Epilogus superioris dictionum. Regula in difficultatibus fidei quaestionibus servanda. *ibid.*
- CAPUT PRIMUM.** In Deo non esse majus quid tres quam unam personam, ratione monstratur. 947
- II. Respicienda omnis corporalis cogitatio, ut Deus capiat quomodo Deus est Veritas. 948
- III. Quomodo cognoscatur Deum esse summum bonum. Animus non nisi conversione ad Deum fit bonus. 949
- IV. Deus prius fide non errante cognoscendus, amari possit. 951
- V. Quomodo Trinitas diligatur incognita. 952
- VI. Quomodo nondum iustus iustum cognoscat quem diligit. 953
- VII. De vera dilectione, per quam ad Trinitatis cognitionem pervenitur. Quercendus Deus, non exterius, appetendo mira facere cum Angelis; sed interius, imitando bonorum angelorum pietatem. 956
- VIII. Quod qui fratrem diligit, Deum diligit, quia amat ipsam dilectionem quae ex Deo est, et Deus est. 957
- IX. In dilectionem iustorum accenditur ex ipsa dilectione incommutabilis formae iustitiae. 959
- X. Tria quaedam in charitate, velut vestigium Trinitatis. 960
- LIBER NONUS.** — Trinitatem in homine, qui imago Dei est, quandam inesse: mentem scilicet, et notitiam quae se novit, et amorem quo se notitiamque suam diligit; atque haec tria aequalia inter se, et unus ostenduntur esse essentiae. 960-960
- CAPUT PRIMUM.** De Trinitate quomodo inquirendum. *ibid.*
- II. Consideranda tria illa quae reperiuntur in charitate. 961
- III. Trinitatis imago in mente hominis noscentis se et amantis. Mens se ipsam per se ipsam novit. 962
- IV. Tria unum et aequalia, mens ipsa, et amor, et notitia ejus. Tria eadem substantialiter esse, ac relative dici. Tria eadem esse inseparabilia. Tria eadem non partium instar juncta et commixta esse; sed esse unius essentiae, ac relativa. 963
- V. Ea tria esse singula in se ipsis, et invicem tota in totis. 963
- VI. Alia notitia rei in ipsa re, alia in ipsa aeterna veritate. Quod ex aeternae veritatis regulis iudicium de rebus etiam corporeis fiat. *ibid.*
- VII. Verbum intus ex rebus in aeterna veritate conspectis concipimus ea gignimus. Verbum amore concipitur sive creatura, sive Creatoris. 967
- VIII. Cupiditas et charitas quo differunt. *ibid.*
- IX. In amore spiritualium verbum natum idem quod conceptum: secus in amore carnalium. 968
- X. An sola notitia amata sit verbum mentis. *ibid.*
- XI. Mentis se ipsam noscentis imaginem seu verbum genitum ipsi aequale esse. 969
- XII. Cur sicut notitia mentis est proles, non etiam amor partus ejusdem sit. Solutio quaestionis. Trinitatis imago, mens cum sua ipsius notitia et amore. 970
- LIBER DECIMUS.** — Trinitatem aliam in hominis mente inesse ostenditur, eamque longe evidentiorum apparere in memoria, intelligentia et voluntate. 971-972
- CAPUT PRIMUM.** Amorem studentis animi, id est, scire cupientis, non esse amorem ejus rei quam nescit. *ibid.*
- II. Nemo prorsus amat incognita. 974
- III. Quod meus amet se ipsam non incognitam sibi. 975
- IV. Quomodo mens non ex parte, sed totam se cognoscat. 976
- V. Animae cur praecipuum ut se cognoscat. Unde errores mentis de sua ipsius substantia. 977
- VI. Fallax mentis de se ipsa existimatio. 978
- VII. Philosophorum opiniones de animae substantia. Error opinantium animam esse corpoream, non venit ex eo quod anima eorum notitiae desit, sed quod alienum quiddam adjungant. Invenire quid. *ibid.*
- VIII. Quomodo se ipsam anima inquirit. Error animae

- dē se ipsa unde.
 IX. Mens eo ipso se cognoscit, quo intelligit præceptum se erguendi.
 X. Mens omnis tria de se ipsa certo scit, intelligere, esse, et vivere.
 XI. In memoria, intelligentia, et voluntate, observatur ingenium doctrinae et usus.
 XII. Mens imago Trinitatis in sui ipsius memoria, intelligentia et voluntate.
 LIBER DUODECIMUS. — Trinitatis imago quaedam monstratur etiam in exteriori homine: primo quidem in his quae cernuntur extrinsecus; ex corpore scilicet quod videtur, et forma quae lade in acie cernitur; tametsi hæc tria neque inter se aequalia sint, neque trias continent. Deinde in ipso animo ab his quae extrinsecus sensus sunt, velut introducta observatur altera trinitas, seu tria quaedam unitas substantiae; imaginatio corporis quae in memoria est, et inde informatio, cum ad eam converteritur acies cogitantis; et utrumque contingens intentioni voluntatis: quae nimirum altera trinitas ad exteriorem quoque hominem pertinere dicitur quod de corporibus dilata sit, quae sentiuntur extrinsecus.
 CAPUT PRIMUM. Vestigium Trinitatis etiam in exteriori homine.
 II. Trinitas quaedam in visione. Tria quae in visione sunt, natura sua differre. Quomodo ex re visibili figuratur visio, seu imago ejus rei quae videtur. Exemplo clarior res demonstratur. Quomodo tria illa in unum coeunt.
 III. Trium unitas in cogitatione sit. memoriae, internae visionis, et voluntatis utramque copulantis.
 IV. Quomodo sit hæc unitas.
 V. Trinitas hominis exterioris, seu visionis externae, non est imago Dei. Dei similitudo etiam in peccatis appetitur. In externa visione est quasi parens forma corporis, præter visio, ea vero coniungens voluntas insinuat Spiritum sanctum.
 VI. Requies et finis voluntatis in visione qualis censeretur debeat.
 VII. Trinitas alia in memoria cogitantis de visione.
 VIII. Varia cogitandi ratio.
 IX. Species a specie vicissim gignitur.
 C. Etiam non visis addit imaginatio quae in aliis videmus.
 XI. Numerus, pondus, mensura.
 LIBER DUODECIMUS. — Præmissa distinctione sapientiae a scientia, in ea quae proprie scientia nuncietur, quæve inferior est, prius quaedam sui generis trinitas ostenditur; quæ licet ad interiorem hominem jam pertineat, nondum tamen imago Dei vel apprehensa vel putanda.
 CAPUT PRIMUM. Homo exterior et interior qualis.
 II. Aternas rationes in corporalibus homo solus animatum percipit.
 III. Ratio superior quæ ad contemplationem, et interior quæ ad actionem pertinet, in mente una.
 IV. Trinitas et imago Dei in ea sola parte mentis quæ pertinet ad contemplationem æternorum.
 V. Opinio fugiens imaginem Trinitatis in conjugio masculi et femine ac eorum prole.
 VI. Cur illa opinio resurgenda.
 VII. Homo imago Dei, quomodo. Annon et mulier Dei. Dicitur Apostoli, quod vir imago Dei sit, mulier autem gloria viri, quomodo figurate ac mystice intelligendum.
 VIII. Deflexus ab imagine Dei.
 IX. Sequitur de eodem argumento.
 X. Gradus ad turpissimam.
 XI. Imago pecudis in homine.
 XII. In interiore homine quoddam secretum conjugium. Cogitationum delectationes illicitæ.
 XIII. Opinio eorum qui viro mentem, nathere sensum corporis significari senserunt.
 XIV. Inter sapientiam et scientiam quid distet. Cultus Dei, amor ejus, quomodo per sapientiam fiat cognitio intellectualis rerum æternarum.
 XV. Contra reminiscendum Platonis et Pythagoræ, samius Pythagoræ. De differentia sapientiae a scientia, et de querenda trinitate in scientia temporalium.
 LIBER TERTIUS DECIMUS. — Prosequitur de scientia, in qua videlicet, etiam ut a sapientia distinguitur, trinitatem quendam inquirere libro superioris cogit, quia occasione hic fidei christianam eo invadens, explicat quomodo credentium sit fides una et communis. Tum beatitudinem omnes velle, nec tamen
 orandum esse si leuqua ad beatitudinem pervenitur. fidei autem si fides in Christo esse desiderium qui in carne resurrexit a mortuis, nec nisi per illum liberari queant quantum diaboli dominata per remissionem peccati veniat; et iussu ostendit diabolum non potentem, sed iustitia vinci a Christo debuisse. Tandem huius varia fidei dona memorie mandantur, inesse quendam in animo trinitatem, quæ et in memoria sunt verborum suorum, etiam quando homo inde non cogitat; et inde formatur acies recollectionis ejus, quando de his cogitat; et denum voluntas recollectionis atque cogitantis utrumque coniungit.
 CAPUT PRIMUM. Sapientie et scientie officia ex scripturis discernere, aggreditur. Ex Joannis exordio alia dicta ad sapientiam, alia ad scientiam pertinere, quædam ibi filii tantum auxilio cognita. Quomodo fides quæ in nobis est videmus. In eadem Joannis narratione, alia sunt corporis sensus, alia tantum animi ratione cognita.
 II. Fides res cordis, non corporis, quomodo communis et una omnium credentium. Fides credentium una, non sensus ac voluntas voluntas una.
 III. Voluntas quædam eadem omnium singulis notæ. Ennius poeta.
 IV. Beatitudinis habende voluntas una omnium sed de ipsa beatitudine varias magnas voluntatum.
 V. De eadem re.
 VI. Cur cum omnes velint beatitudinem, ille eligatur potius, quo ab ea receditur.
 VII. Fides necessaria, ut aliquando sit homo beatus, quod nemo sit in futura vita consequatur. Philosophum superhorum videant et miseranda beatitudo.
 VIII. Beatitudo sine immortalitate non potest esse.
 IX. Non humanis argumentationibus, sed fidei auxilio dicimus beatitudinem futuram esse vere sempiternam. Ex filiis Dei incarnatione credibilis sit immortalitas beatitudinis.
 X. Incarnatione Verbi convenientior non fuit modus alius liberandi hominis a mortalitatis miseria. Merita quæ dicuntur nostra, dona sunt Dei.
 XI. Difficultas, quomodo iustificati sumus in sanguine Filii Dei.
 XII. Omnes propter Adæ peccatum traditi in potestatem diaboli.
 XIII. Non potentia sed iustitia eructus homo fuit a diaboli potestate.
 XIV. Christi mors indebita liberavit obnoxios morti.
 XV. De eodem argumento.
 XVI. Reliquie mortis et sæculi mala cedunt in bonum electis, quia convenienter electa mors Christi, ut justificentur in sanguine ipsius. Ira Dei quæ sit.
 XVII. Alia incarnationis commoda.
 XVIII. Cur Filius Dei hominem suscepit de genere Adæ, et ex virgine.
 XIX. Quid ad scientiam, quid ad sapientiam pertineat in Verbo incarnato.
 XX. Quid actum in hoc libro. Quomodo gradatim perventum est ad trinitatem quendam quæ in scientia activa et vera fide reperitur.
 LIBER QUARTUS DECIMUS. — De sapientia hominis vera dicit, ostendens imaginem Dei, quod est homo secundum mentem, non proprie in transeuntibus, veluti in memoria, intellectu et amore, sive ipsius temporalis fidei, sive etiam mentis circa se ipsam versantis, sed in permanentibus rebus collocatam; ac eam tunc perferi, cum mens renovatur in agnitione Dei secundum imaginem ejus qui creavit hominem ad imaginem suam, et sic percipit sapientiam, ubi contemplatio est æternorum.
 CAPUT PRIMUM. Quæ sit sapientia de qua hic agendum. Philosophi nomen unde exortum. De scientia ac sapientie distinctione quid iam dictum.
 II. In fidei temporalis retentione, contemplatione ac dilectione trinitas quædam, sed nondum proprie imago Dei.
 III. Difficultas contra id quod mox dictum est, diluitur.
 IV. In immortalitate animæ rationalis querenda imago Dei. Trinitas in mente quomodo monstrata sit.
 V. Infantum mens an se noverit.
 VI. In mente se ipsam cogitante trinitas quædam quomodo existat. Quid in hac trinitate præstet cogitatio.
 VII. Exemplum res declaratur. Quomodo res ad juveniles letores tractata sit.
 VIII. Trinitas quæ imago Dei, jam querenda in principali mentis parte.
 IX. An iustitia et cæteræ virtutes desinant in futura vita.

- X. Quomodo mente sui recordante seque intelligente ac diligente trinitas fiat. 1046
- XI. An et presentium sit memoria. 1047
- XII. Trinitas in mente eo est imago Dei, quo meminit, intelligit et diligit Deum, quod est sapientia. 1048
- XIII. Quomodo Dei oblivisci et meminisse quis possit. 1049
- XIV. Mens se recte diligendo diligit Deum, quia si non diligit, se ipsam odisse dicenda est. Mens etiam infirma et errans pollet semper memoria et intellecta et amore sui. Ad Deum convertatur, ut quibus recordando, omnia intelligendo et diligendo beata sit. *ibid.*
- XV. Anima tametsi beatitudinem speret, non tamen remittitur beatitudinis amissa, sed Dei remittitur et regularum iustitia. Regula inamutabilis bene vivendi, etiam impiis nota. 1051
- XVI. Imago Dei quomodo reformatur in homine. 1052-1053
- XVII. Imago Dei in mente quomodo renovetur, donec perfecta sit in ea similitudo Dei in beatitudine. 1054
- XVIII. Sententia Joannis an intelligenda de futura nostra similitudine cum Filio Dei ipsa etiam immortalitate corporis. 1055
- XIX. Joannes potius intelligendus de perfecta nostra similitudine cum Trinitate in vita aeterna, sapientia perfecta in beatitudine. *ibid.*
- LIBER QUINTUS DECIMUS.** — Principio, quid in singulis quatuordecim superioribus libris dictum sit, exponit brevis ac summam, eoque demum pervenisse disputationem docet, ut Trinitas quae Deus est, jam in ipsis rebus aeternis, incorporatis et immutabilibus, in quarum perfecta contemplatione nobis beata vita promittitur, inquiratur. Hanc vero Trinitatem ostendit hic videri a nobis tanquam per speculum et in enigmate, dum videtur per imaginem Dei, quod nos sumus, ut in similitudine obscura et ad perspicendum difficili. Sic et ex verbo mentis nostra Verbi divini generationem, non nisi difficulter, propter eam quae inter utrumque verbum interesse observatur disparitas ante maxima; et ex dilectione quae a voluntate adiungitur, Spiritus sancti processionem coajci utrumque et explicari posse demonstrat. 1057-1058
- CAPUT PRIMUM.** Supra mentem Deus. *ibid.*
- II. Deus incomprehensibilis semper querendus. Trinitatis vestigia non frustra quaesita in creatura. *ibid.*
- III. Omnium superiorum librorum breviarium. 1059
- IV. Quid universa natura nos de Deo doceat. 1061
- V. Quam difficile demonstrare ratione naturali Trinitatem. *ibid.*
- VI. Quomodo in ipsa simplicitate Dei sit Trinitas. An et quomodo ex monstratis trinitatibus in homine ostendatur Trinitas Deus. 1065
- VII. Haud facile posse ex dictis trinitatibus deprehendi Trinitatem Deum. 1066
- VIII. Deum tunc videri a nobis per speculum quomodo dicat Apostolus. 1067
- IX. De enigmate et tropicis locutionibus. 1068
- X. De verbo mentis, in quo tanquam speculo et enigmate videmus verbum Dei. 1069
- XI. Verbi divini similitudo qualisomque in verbo nostro non exteriore ac sensibili, sed in interiore ac mentali querenda. Dissimilitudo quam maxima inter verbum ac scientiam nostram et verbum scientiamque divinum. 1071
- XII. Academicus philosophia. 1075
- XIII. Item de differentia scientiae ac verbi mentis nostrae, a scientia et verbo Dei. 1076
- XIV. Verbum Dei per omnia aequale Patri de quo est. 1077
- XV. Quanta sit dissimilitudo verbi nostri et verbi divini. Verbum nostrum sempiternum esse aut dici non potest. 1077
- XVI. Verbum nostrum, etiam cum similes Deo erimus, nunquam Verbo divino coaequantur. 1079
- XVII. Quomodo Spiritus sanctus dicatur charitas, et an solus spiritum sanctum in scripturis proprie nuncupatum esse vocabulo Charitatis. *ibid.*
- XVIII. Nullum Dei donum charitate excellentius. 1082
- XIX. Spiritus sanctus dictus Dei Donum in scripturis. Donum Spiritus sancti dictum pro Donum quod est Spiritus sanctus. Spiritus sanctus proprie Charitas dicitur, quavis non solus in Trinitate charitas sit. 1083
- XX. Contra Eunomium dicentem Filium Dei non naturae, sed voluntatis esse Filium. Epilogus supradictorum. 1087
- XI. De proposita similitudine Patris et Filii in memoria et intelligentia nostra. De similitudine Spiritus sancti in voluntate nostra amore nostro. 1088
- XXII. Quanta dissimilitudo inter repertam in nobis imaginem Trinitatis et ipsam Trinitatem. 1089
- XXIII. Prosequitur disparitatem Trinitatis quae in homine est, a Trinitate quae Deus est. Trinitas per speculum a nobis videtur sicut filius, ut postea clarius videri possit in promissa visione facie ad faciem. 1090
- XXIV. Infinitas generis humani. 1091
- XXV. In beatitudine tantum intelligatur questio cur Spiritus sanctus non sit genitus, et quomodo de Patre et Filio procedat. *ibid.*
- XXVI. Spiritus sanctus a Christo his datus. Processio Spiritus sancti a Patre et a Filio est siue tempore, nec ambigua filius dici potest. 1092
- XXVII. Quod huiusmodi sit huiusmodi questionis, cur Spiritus non dicatur genitus, et cur solus Pater ingenuus. Quid agendum his qui haec non intelligunt. 1093
- XXVIII. Conclusio libri, cum praevisione et excusatione de multiloquio. 1097
- AD EPISTOLAM CXXXI AD OPERUM S. AUGUSTINI, IN QUA SYMPTOMA QUORUMDAM OPUSCULA EXHIBENTUR.** 1099-1100
- ADMONITIO IN TRACTATUM ADVERSUS QUINTOS HERETES.** *ibid.*
- ADVERSUS QUINTOS HERETES, SEU CONTRA HOSTIUM QUINTOS GENERA TRACTATUS.** 1101-1102
- CAPUT PRIMUM.** Quinque genera hostium. *ibid.*
- I. Fobica adversus haereticos. *ibid.*
- II. Ex haereticis et phylia adversus paganos. *ibid.*
- III. Ex veteri Testamento adversus Iudeos. 1104
- IV. Contra Manicheos. 1106
- V. Contra Arianos. 1107
- VI. Contra Sabellianos. 1112
- VII. Conclusio. 1116
- ADMONITIO IN SYMPTOMA DE SYMBOLO CONTRA IUDAEOS, PAGANOS ET ARIANOS.** 1117-1118
- CAPUT PRIMUM.** Christianae vigiliae. *ibid.*
- I. Diabolus qui sit. *ibid.*
- II. Remittitur satanae, quid. *ibid.*
- III. Fobica a baptismo. 1119
- IV. Triplis unitas. *ibid.*
- V. Trinitas incoherens. 1120
- VI. Trinitas incoherens. 1121
- VII. Trinitas incoherens. 1121
- VIII. Trinitas incoherens. 1122
- IX. Christi nativitas. 1122
- X. Crucifixio Hierodis. 1123
- XI. Contra Iudeos, ex Isaia et Jeremia. 1125
- XII. Ex Daniele. 1125
- XIII. Testimonia caetera ex lege et prophetis. 1124
- XIV. Symeonis et zachariae testimonium. 1125
- XV. Ex libris Ethiopticorum. 1125
- XVI. Ex syllabis vaticiniis. Vaticanum syllabae. 1126
- XVII. Testimonia et ex eo, ex mari, ex terra, ex inferis. 1127
- XVIII. Ex eventis. 1128
- XIX. Contra Arianos. 1129
- XX. Resurrectio. 1129
- XXI. Differentia temporalis vitae et aeternae. 1130
- XXII. De via ad patriam. 1130
- DE ALTERATIONE ECCLESIAE ET SYNAGOGAE DIALOGUS.** 1131-1132
- ADMONITIO IN LIBRUM DE FIDE CONTRA MANICHEOS.** 1139-1140
- DE FIDE CONTRA MANICHEOS LIBER UNUS, Evodio tributus.** *ibid.*
- ADMONITIO IN COMMENTARIUM SEQUEM.** 1133-1134
- COMMENTARIUM ADULO S. AUGUSTINI EPISCOPI ECCLESIAE CATHOLICAE, quomodo sit agendum cum Manicheis qui convertuntur.** *ibid.*
- ADMONITIO IN LIBRUM DE UNITATE TRINITATIS.** 1133-1136
- CONTRA FALSIANUM ARIANUM DE UNITATE TRINITATIS LIBER UNUS, Vigilio Festo tributus.** 1137-1138
- QUESTIONES DE TRINITATE ET DE GENESI, ex Alcubio descriptae.** 1171-1172
- DE INSCRUPTIONE VERBI AD JANCAM LIBRI DEO, collecti ex Officiis Episcopi regis, juxta versionem Rufini.** 1173-1176
- LIBER PRIMUS.** *ibid.*
- CAPUT PRIMUM.** Recolligit ea quae de Deo ab apostolis sunt praedicata. *ibid.*
- II. Anima liberum arbitrium et origo. *ibid.*
- III. De diaboli statu. 1177
- IV. Mundi principium et finis. *ibid.*
- V. Scripturae sensus arcanus. *ibid.*
- VI. Boni angeli. *ibid.*
- VII. Quomodo indaganda veritas. *ibid.*
- VIII. Filius absque initio natus. *ibid.*
- IX. Iationes exemplares in Verbo. 1178
- X. Incomprehensibilis Verbi nativitas. *ibid.*
- XI. Verbum imago Patris. 1179
- XII. Christus figura substantiae paternae. 1180
- XIII. Filius vapor virtutis divinae. 1181

XIV. Gloria et splendor et <i>inoperatio</i> . Sempiternum quod dicatur. Inoperatio Dei quid sit.	1182
XV. Filius imago bonitatis divinae.	1185
XVI. Spiritus sancti dignitas.	<i>Ibid.</i>
XVII. Spiritus vocabulum in scripturis.	1184
XVIII. De Spiritus sancti influxibus et variis operatio- nibus.	1185
LIBER SECUNDUS, ex Origenis iisdem libris decerptus.	1187-1188
CAP. XIX. Quomodo Filius Patri subjiendus.	<i>Ibid.</i>

ADMONITIO IN LIBRUM DE TRINITATE ET UNITATE DEI.	1193-1194
DE TRINITATE ET UNITATE DEI LIBER UNUS.	<i>Ibid.</i>
ADMONITIO IN LIBRUM DE ESSENTIA DIVINITATIS.	1199-1200
DE ESSENTIA DIVINITATIS LIBER UNUS.	<i>Ibid.</i>
DE UNITATE SANCTÆ TRINITATIS DIALOGUS.	1207-1208
ADMONITIO IN LIBRUM DE ECCLESIASTICIS DOGMATIBUS.	1211-1212
DE ECCLESIASTICIS DOGMATIBUS LIBER Gennadio tributus.	1213-1214

FINIS TOMI OCTAVI.